

PÁLYÁZATOK

BÍRÓI HIVATALOK MŰVÉSZI BERENDEZÉSE. Az igazságügyminiszter megbízásából az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat pályázatot írt ki a budapesti központi járásbíróság bírói szobáinak terveire. Ezt a pályázatot november 5-án Bárczy István dr. elnöklésével tartott ülésén döntötte el az erre a célra kiküldött bírálóbizottság, amelyben az igazságügyminiszter részéről Dusóczky Károly min. tanácsos és Strassenreiter Ignác kir. törvényszéki bíró, a Társulat részéről Menyhért Miklós, Nádler Róbert és Szablya-Frischauf Ferenc tanárok, továbbá Jablonszky Ferenc, a járásbíróság építője vettek részt. A zsűri előadója Györgyi Kálmán igazgató, jegyzője Szécsén Ferenc titkár volt. A pályázatra 48 tervező művész 62 pályamunkát küldött, amelyeknek szerzői közül a bírálóbizottság ítélete szerint a 600 kor. első díjat kapta Gróf József iparművész, az 500 kor. II. díjat Jeddy Sándor iparművész, a 400 kor. III. díjat Kovács Erzsébet rajztanítónő. 200—200 koronáért megvették Dósa Lukács iparművész, Jeney Jenő festőművész, Friedrich Loránd műegyetemi hallgató, Jeddy Sándor iparművész és Baráth István iparművész pályaműveit.

NÉGY ÚJ PÁLYÁZATOT hirdet lapunk e számában az O. M. Iparművészeti Társulat. És pedig a pályázótól szabadon választott iparművészeti tárgyak olcsó ebédlőre és hálószobára, végül olcsó kőszíremlékek terveire. A pályázati fölhívásokat a hivatalos közlemények közt találja az olvasó.

NÉP-MŰVÉSZET

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK KÜLFÖLDÖN. A népművészet primitív bája csodálatos tempóban hódítja meg mindenütt a kultúra raffinementjában kimerült kedélyeket. Alig egypár évtizedre tekinthet vissza a népművészet nemzetközi fölkarolása, alig néhány éve, hogy a Studio és egy-egy művészeti folyóirat ráterelte az amatőrök figyelmét azokra a kincsekre, melyek évszázadok óta lappanganak a parasztkunyhókban és melyeket lassan kihálásra készítet az indusztrializmus. És akkora buzgalommal indult meg mindenütt a háziipar felkarolása, hogy ettől a nagy felkarolástól már félteni lehet magát

a művészetet. A most elmúlt nyári hónapokban is egyszerre három helyen volt népművészeti kiállítás, melyek azonban nem mindenütt keltettek mély esztétikai benyomást és néhol egyenesen kijózanítóan hatottak. Így elsősorban a berlini iparművészeti múzeumban rendezett „Schwarzwalder népművészet” című kiállítás, amely elé a pár évvel ezelőtt rendezett Lyceum-klubkiállítás sikere után sok várakozással néztek. Ámde a kritika bizonyos csalódással konstatálja, hogy a háziipari akció itt rossz jugendstilusú mintalapok használatára szoktatta az en gros termelőket és amíg a fonott, faragott holmikban nyoma sincs a becsületes munkának, a kerámiában csupa ízléstelen régi mázasedényt utánoznak. Nem igen nagy elragadtatással szólnak a Szentpétervároft rendezett „Kustarnij”-kiállításról sem a tudósítások. Kétmillió orosz paraszt él ma az otthoni ipari munkából, nem sokkal több munkás van a nagyiparban sem és ha valahol, hát itt igazán soká fog még tartani a gyár rontó hatásának beáradása a népművészetbe. Mégis, a parasztiiparban, főleg a textil-holmikban erősen érzik a rossz anyagoknak, a sietős munkának, az anilineszínnek a fertőzése. Nagyon megbecsültek külföldön is az orosz faragott famunkák, nem annyira a nagyobb bútordarabok, mint inkább a kisebb dobozok, játékok stb., melyeket főleg a férfiak készítenek, míg a nők vert csipkét, bizanci mintákra utaló varrásai ontják magukból a szlávok színörömet. Ezek ma már szinte elmaradhatatlan emléktárgyai a külföldi utazónak. Párisban, Münchenben nem egy bolt árulja olcsón e mindig csinos holmikot. Franciaországban csak úgyszólván napjainkban éled egy imponáns erejű érdeklődés a „l'art rustique” iránt, amely egy-egy köztetszéssel találkozó kiállítást eredményez vidéki központokban, fürdőkhöz, mint legutóbb is Wals-les-Bainsben Vivarais környékén. A franciák maguk is meglepődve tapasztalják, mennyi formakésziséget és ötletet fedez fel e parasztművészekben az a két szövetség, mely velük foglalkozik. A „Société des Amis de l'Art rustique” és a „Francia” (az előbbinek Bressac kisasszony, utóbbinak Eichtal bárónő a vezetője) igen nagy buzgalommal irányítja, támogatja azt az ötezer háziiparral foglalkozó parasztot, aki még ellen tud állni a nagyváros kísértéseinek és művészieset termel az ő csöndes kunyhójában.

ESZÁMUNK képes ívein és mellékletein közlött képek a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának tárgyait és fényképeit ábrázolják. A szövegillusztrációk szemelvények az O. M. Iparművészeti Társulat népművészeti rajgyűjteményéből.

SZAK- IRODALOM

IPARFEJLŐDÉS ÉS A CÉHEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON. Irta: Szádeczky Lajos Budapest. Az Országos Ipar-egyesület Báró Kornfeld Zsigmond Könyvtárának VI. és VII. kötete. 8° 234. és 376. lap. Ára 6 K. — Régebben megjelent s céheinkről szóló jeles művét az iparfejlődés történetével foglalkozó új tanulmányal kiegészítve bocsátja közzé ebben a két könyvben kiváló történetírónk, az Akadémia rendes tagja, Szádeczky Lajos. Az első kötet a céhek kapcsán városaink keletkezéséről, a céhek fejlődéséről a középkorban szól, majd Erdély iparának virágzásával foglalkozik a fejedelmek korában. Végül céheink történetét az új korban s ezek belső életét és kimúlását ismerteti. A második kötet anyaggyűjtemény s a céhek történetére vonatkozó okiratáron kívül hazánk céheinek lajstromát tartalmazza s terjedelmes bibliográfiát. A nagy mű inkább céheink külső kereteinek fejlődését vázolja s elsősorban külső életükkel ismerteti meg. Forrásai kizárólag okmányok. Mint ilyen azonban Szádeczky könyve alapvető

mű. Az ebben fölépített keretek kitöltése már nem is a történetírók, de inkább a kultúres művészettörténetírók feladata. Anyag, amely idevág, hála Istennek, nálunk is bőven vár még a feldolgozásra, különösen vidéki múzeumaink mentettek meg sokat a régi mesterembercsaládaink padlásán hányódó céhládákkal együtt. Ezek a tárgyak: céhremekek, számszámok, rajzok és vázlatok, amelyek publikálása régi mesterembereink munkáinak korszakokként való méltánylásával s a régi személyi és technikai érdekű följegyzések feldolgozásával együtt oly hálás feladat, hogy ennek elősegítésével Országos Iparegyletünk kultúránknak ugyancsak sok hasznot s iparunknak mai szempontjából is ugyancsak kiaknázzható tanulságot szerezhetne.

FERENCZY ISTVÁN LEVELEI. Rimaszombat rend. tan. város közönségének megbízásából közzéteszi: dr. Wallentinyi Dezső. Rimaszombat, 1912. 8° 520 l.

Közel félszázados feledés után modern szobrászatunk úttörő mestere kikelt sírjából. A rimaszombati református templom tövében épült mauzoleumában föltámadt utolsó klasszikus műve: Euridike szobra is, amelyet a földből kiásott töredékeiből állított össze a szerető. Szülővárosának piacára büszkén tekint alá fehér márványból faragott mellszobra. Ez év tavaszán Rimaszombat város

költségén a mester levelei is napvilágot láttak a könyvben, amelyet itt ismertetni szándékozunk. Ezzel betelt a dicsőség mértéke, amelyre Ferenczy életében joggal számított, de éppen hazájában nem ért el. Külföldön a lakatoslegényben buzgó ősi talentum császárok, pápák figyelmét kellette fel. Amikor erős nemzeti érzéstől hajtván hazájába jön, hogy itt apostolkodják a szépművészetek érdekében és történelmünk nagyjait örökítse meg vésőjével, a nagy nekibuzdulásnak szomorú kiábrándulás lett a vége, mert a politikai, társadalmi és gazdasági forrongás közepette, a kibontakozás legelején, Ferenczy nagyon is korán került haza. Leveleiben sok panasz az emberi rosszakaratot ál-

lítja elénk, mint boldogulása akadályát. Ám a mester ízig-veéig művésztemperamentum volt s a szívével gondolkodott. Amire azonban tört reményeivel szülővárosába visszatér és csendes egyhangúságban örli le napjait, a megnyugvás mindinkább erőt vesz lelkén. S Ferenczy leveleskönyvének legszebb tanulsága az, hogy megnyugodott sorsában, megalkudott a mostoha körülményekkel, s ha már nem volt módjában, hogy az ország dicsőségét gyarapítsa, legalább szülővárosának igyekezett hasznára válni, s utolsó tíz évében a mikrokozmosán szeretettel csüngő kisvárosi polgár mintaképe lett. Az a vaskos könyv, amelyet nálunk ma ritka önmegtágadással Wallentinyi Dezső dr., a rimaszombati főgimnázium tudós professzora

Bánffyhunyadi „frásos” hímzémunka. Broderie.

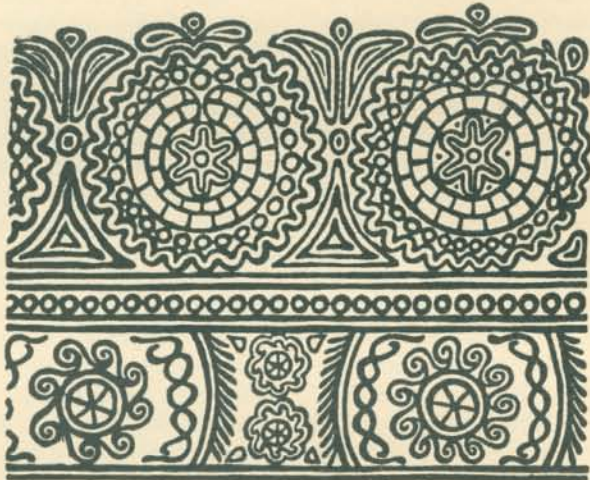
állított össze, nemcsak Ferenczy leveleinek gyűjteményét foglalja magában, de a leveleket bevezető s az ezek közé szűrt tanulmányoknál és a leveleket kísérő tömérdek jegyzetnél fogva valóságos korrajz. Hőse a nagytehetségű szobrász leveleiben egész közvetetlenséggel szól hozzánk, s a becsületesebb és nemes felfogás, amely ezekben szinte lapról lapra visszatükröződik, különösen fiatal művésznemzedékeink számára teszi ezeket tanulságos olvasmánnyá. Mint Ferenczy István művészetének rehabilitálását általában, a levelek kiadását is Beöthy Zsoltnak köszönhetjük. Az ő eszméje volt ez a mű, s aki megvalósította, hűséges tanítványa, Wallentinyi Dezső minden tiszteletdíj nélkül dolgozott az évek munkája árán készült könyvön, amelyet Rimaszombat város ajándékképpen küldött szét a hazai iskoláknak, könyvtáraknak és művészetünk ismeretebbnevűbarátainak. Kivánatosnak tartanók, ha a város a művészet iránt érdeklődő közönség számára is hozzáférhetővé tenné a könyvet s ezzel kapcsolatban a szerzővel szemben is kimutatná, hogy értéke szerint tudja megbecsülni a szellemi munkát.

KÖNYVDÍSZEK. A karácsonyi könyvkirakat kezd benépesedni és a könyvfedelek versenyre kelnek, hogy hangos szóval magukra tereljék a figyelmet. Hosszú idő óta nem jutott a könyvdíszítő grafikus és a könyvkötő annyi hálás feladathoz, mint az utolsó években, amikor az irodalom, a poézis, a művészet szeretete bizonyos bibliofil hajlamokkal párosult a nagyközönségben. A művészi hajlandóságot a nagyiparnak talán egyetlen ága sem szolgálja olyan készséggel, mint a könyvnyomtató, amely közönsége természeténél fogva szinte kényszerült meghódolni a jóízlésnek. De míg a németek, az angolok és a franciák egyrészt virágzásra tudták emelni ez alatt az idő alatt a könyv iparművészetét, minálunk a kiadók szűkmarkusága még ma is sikerrel áll ellen a művészet minden betörésének. A magyar könyvkiadó előtt a részlet, a szortiment, az eladás, a nagy forgalom és az üzleti bluff még mindig a legfontosabb szempont, s e tekintetben a finomnyű lírikus

egyforma elbánásban részesül a szakácskönyv szerzőjével. Innét van, hogy míg a nagy német kiadók irigylésreméltóan vetélkednek egy-egy új betűtípus, borítékrajzoló, vagy olcsó és jó gépkötés forgalombahozatala körül, addig nálunk dühöng a múlt századi kliséízlés, és a vidéki báli meghívók szőlőlombjai futtatják körül a könyvfedelet, vagy ó-ezüst-plakett fon glóriát a moiréselyem-kötésre. Ujságszámba megy tehát, ha néhány jobb ízlésre valló olcsó könyv is megjelenik — kirakatban, aminőkre mostanában Kner Izidor gyomai kiadó törekszik. Három vászonba kötött könyv (Horváth Elemér versei, Antal Sándor novellái, Garvay Andor négy kis komédiája) tesz erről újabb bizonyosságot, amelyek azonban túlságosan up to date ízlésben vannak kiállítva és a Wiener

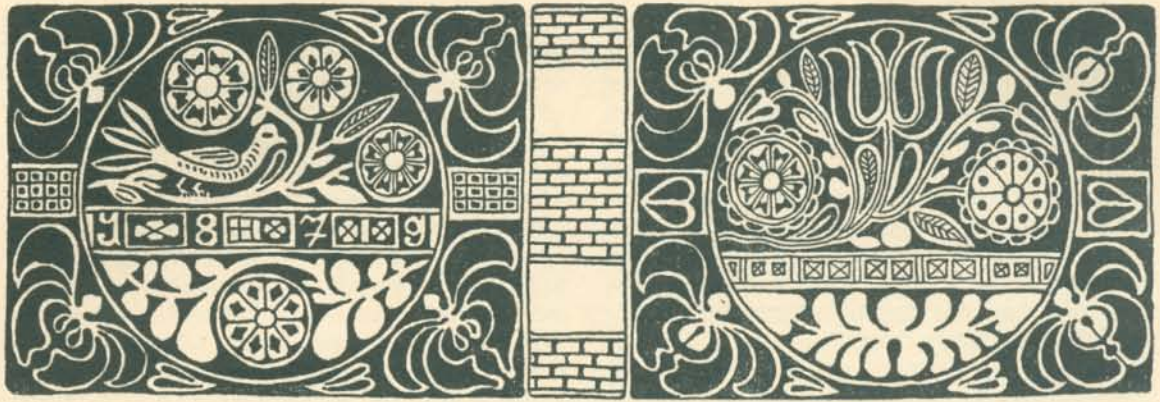
Werkstätte-láz elhanyagolásával aligha fognak nobilisan hatni. Kettő ezek közül a szokványos bécsi nyomott kartonok közül való, a harmadik ezeknek a nyomán a Lakatos Artúr-tervezte magyar vászonnal van kötve, de — sajnos — ez sem árul el sok magyaros ízt. Egyáltalában kérdéses, hogy ha már ornamentális fődéllel dolgozunk, nem stílusbabb-e a kartonpapiros, s ha vásznat

kívánunk, nem jobb-e beérni a pusztá betűornamentikával. Tipográfiailag egyébiránt a jó átlag-ízlésnek felelnek meg ezek a könyvek. — Kissé lármás és ihaj-tyuhaj-magyar-ságú egy angol mesekönyv fedele, amely Fisher Unwin (London) kiadásában magyar népmeséket és történeti mondákat ad az angol közönségnek Pogány Nándor illusztrációival. Ha a könyvfedél kellemetlenségein túltesszük magunkat, mindjárt elárulják a lapok, hogy gazdag ornamentális érzékű, lendületes rajzolóval van dolgunk. Vonalaiban sok van a hagyományos angol mesemondó-stílusból, de erős magyar népi szellem is szorul bele s — ami a fő — minden lapja él, akcióban van, szívesen forgatjuk. Vannak ma nála bizonyára erősebb magyar és angol grafikusok is, de mindazonáltal örülnünk kell, hogy amikor a magyar népmese egy nehéz idegen idiomában jelentkezik, ilyen ötletes és kellemes interpretálója akad, mint Pogány Nándor.

Hontmegyei hímezés minta.

Art paysan hongrois. Broderie.

Somogyi tükörfa.

Art paysan hongrois. — Boite décorée.

A TORDAI KULTÚRHÁZ. Október 12-én nyitotta meg Tordán a magyar közművelődési házat Benedek Sándor dr. vallás- és közoktatástügyi miniszteri államtitkár. Egyidejűleg az „Erdélyi Múzeum Egyesület” is ott tartotta vándorgyűlését. Ebből a kettős ünnepi alkalomból Harmath Ödön igazgató csinos kis emlékkönyvet szerkesztett, amelyben az ünnepélyen elhangzott beszédeket és előadásokat közli. Ezek keretében megismerkedünk Torda nevezetességeivel és a Kultúrház ősi épületével, mely hajdan az erdélyi fejedelmek palotája volt. A magna curiát Lux Kálmán tervei szerint a közművelődési ház céljaira a Műemlékek Orsz. Bizottsága alakította át s megnyitása alkalmából népművészeti kiállítást rendeztek benne. A füzetet a Kultúrház javára ennek vezetősége adta ki s ára 1 korona.

A STUDIO ezidei októberi száma közli A. S. Levetusnak, az ismert szakíró-nőnek iparművészeti iskolánkat ismertető cikkét. Huszonkét kép a növendékek kiválóbb munkáit mutatja be. A jeles író-nő elismeréssel emlékezik meg az iskolát átható nemzeti szellemről és szép eredményeket vár az iskola jövő működésétől.

GAZETTE DU BON TON. Olvasóink emlékezni fognak arra, hogy többször fel-emeltük szavunkat a divatlapok művészetlensége ellen. Nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is, ahol pedig a mindenható divat ugyancsak hatalmas eszközökkel dolgozik, kimaradt ezen eszközök közül a grafikai művészet, amely azoknak a lapoknak, amelyek par excellence a szépség szolgálatára vannak hivatva, egyszermind szép formát is tudna adni. Ehelyett a divatlapok majdnem kivétel nélkül abban a régi sablonos külsőben jelentek meg, amelyek egészen távol állottak a művészetől és az ízléses embernek, aki éppen az ízlést kereste bennük, csak bosszúságot okoz-

tak. Most egy kivételtől akarunk beszélni, az első fecskeréről, az első divatlapról, amely a művészethez fordult segítségért és olyan formát vett tőle kölcsön, amely az ízlés hirdetőjéhez méltó. Természetesen ebben a tekintetben is Franciaország volt a kezdeményező. Párisban indult meg a Gazette du Bon Ton című folyóirat. Tulajdonképpen divatlap, amelyet hét híres párisi divatcég ad ki, de úgy szövegére, mint külsejére nézve nagy távolság választja el a divatlapok ismert formáitól. Szövegét kitűnő francia írók írják könnyű és érdekes modorban és ami reánk nézve fontosabb, kiállítása meglepően artisztikus. Képeit elsőrangú francia művészek, mint Bakst, a két Bontet, Carlègle, Iribe, de la Gaudara, Marty stb. rajzolják és megvan bennük ezeknek a művészeknek egész zsenialitása. Így minden divatkép, eltekintve attól, hogy csak artisztikus és ízléses holmikat ábrázol, mint önálló műalkotás is figyelemre méltó. Az egész folyóiratot könnyed és finom művészi szellem lengi át, amely a tipográfiai elrendezésre is kiterjed. A Gazette du Bon Ton tehát mindenestre igen figyelemreméltó és örvendetes vállalkozás, amelynek művészi érdeme kétségbevonhatatlan s így remélhetőleg meglesz a maga örvendetes hatása az egész divatlapkiadás szellemére. Mint értesülünk, az új folyóirat előfizetőinek száma ma már meghaladja a 200.000-et, noha előfizetési ára, évi 100 frank szokatlanul nagy.

KRÓNIKA

A VIDÉKI MÚZEUMOK SZAKSZERŰ GONDOZÁSA. A vallás- és közoktatástügyi m. kir. miniszter a következő leiratot intézte a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségéhez: Tudomásomra jutott, hogy egyes vidéki múzeumokban az állami

Hontmegyel varrottas.

Art paysan hongrois. — Broderie.

letétül átengedett műtárgyak kezelése nem egészen megfelelő. Felkérem tehát az Orsz. Főfelügyelőséget, hogy a felügyelete alá tartozó intézeteket szigorúan utasítsa a következő intézkedések pontos végrehajtására:

1. A műtárgyak helyes megóvása feltétlenül megköveteli, hogy a kiállítási helyiségekben bizonyos átlagos hőmérsék (14—16 C.) uralkodjék, s a nyári és téli hónapok hőmérsékleti különbsége ne legyen túlnagy. A falak a nedvesség szempontjából megvizsgálandók. Képek csak teljesen száraz falakra akaszthatók.
2. Nedves levegő, úgyszintén a nap sugarak behatása ellen a műtárgyak megóvandók. Az ablakokra alkalmazott félig átlátszó mousseline-függönyök alkalmazásával utóbbi baj — mely különben végzetessé válhatik — könnyen elkerülhető.
3. A képek pormentesítése tollseprők segítségével történik.
4. A képek lemosása, firniszelése vagy egyéb eljárások, melyek szakszerű beavatkozást igényelnek, szigorúan tiltva vannak. Ha ilyenfajta konzerválási eljárások szülksége felferülne, erről a Szépművészeti Múzeum értesítendő, hogy saját hatáskörében intézkedhessék akár a képek felhozatala, akár a múzeumi képkonzervátor kiküldése dolgában.
5. Oly helyeken, hol nagyobb letéti anyag van egyútt, a múzeumi konzervátor időnkint szemlét fog tartani, hogy a műtárgyak állapotáról s a megóvási intézkedések helyes alkalmazásáról meggyőződjenek.
6. A termekben kellő felügyelet tartandó, hogy a műtárgyak épségében a látogatóközönség részéről kár ne történhessenek.
7. Szigorúan ügyelni kell, hogy a tűzbiztonsági intézkedések foganatosíttassanak. A múzeumi épületekben a dohányzás a legszigorubbant eltiltandó.
8. Minthogy a letéti anyagért a múzeumok az állammal szemben anyagi felelősséget vállalnak, a műtárgyak tűz és betörés ellen biztosítandók.

MŰVÉSZET A TEMETŐBEN. Esztétikai ösztönünk minden téren keresi a szépet, kielégítést vár az élet minden vonatkozásában. A fejlődő ízlés, a növekvő művészi érzés mindenütt a legmegszokottabb dolgokban is reformokat követel. A fejlődés ereje a temetőket sem

hagyhatja meg mai állapotukban. Temetőink ma sivár kőtengerek; azt lehetne mondani róluk, hogy a művészi forma hiánya miatt csaknem nélkülözik a méltóságot és a kegyelet jellegét. Ezen a hiányon akar segíteni az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat, amikor akciót indít annak érdekében, hogy temetőink művészi külsőt kapjanak, artisztikus hatásokat váltsanak ki. Ennek az akciónak a mikéntjét beszélték meg azon az értekezleten, amelyet a társulat végrehajtó- és bírálóbizottsága október hó 20-án Alpár Ignác elnöklése mellett tartott és amelyen néhány kőfaragómester és sírkőkészítő is résztvevett. Ezen az értekezleten behatóan megvitatták a kérdést. A társulat álláspontját és szándékait Alpár alelnök, Vig Albert biz. tag és Györgyi Kálmán igazgató fejtették ki, a művészek részéről Telcs Ede, Lajta Béla, Szablya-Frischauf Ferenc szólaltak fel és

Körösfői szüredszítés.

Art paysan hongrois. — Motif d'ornementation de Körösfő.

világították meg a kérdés minden oldalát, míg az érdekelt iparosok közül Gerenday Béla, Weisinger György és Seenger Béla szóltak a kérdéshez. Az értekezlet egyértelmű nézete az, hogy közös igyekezettel lehetőleg meg kell akadályozni a temetőinket elégtelenítő, művészietlen obeliszek és sablónos sírkövek, az úgynevezett iparmárványok beözönlését. Magyarország elég gazdag márványanyagokban és van itt elég arra hivatott művész és iparos, hogy ne kelljen importőröket gazdagítanunk művészietlen külföldi árúk vásárlásával. Hogy ezt a társulat elérhesse, mindenekelőtt a közönségnek kell bebizonyítania, hogy méltányos áron mindenféle igényeknek megfelelő, de amellet művészi síremléket hazai anyagból, hazai művész tervei szerint, hazai iparos műhelyében is kaphat. Ezért az értekezlet elhatározta, hogy pályázatot ír ki olcsó, művészi síremlékek terveire és a pályázaton megvásárolt legjobb terveket a sírkőfaragó-iparosok rendelkezésére bocsátja, akik azokat meg is fogják valósítani. Ezeket a művészi síremlékeket azután a városnak egy megfelelő közkertjében, temetőszerűleg elrendezve, felállíttatja és így a közönségnek alkalmat ad arra, hogy művészileg kiképzett sírokat láthasson. Az akció azonban nemcsak a szorosán vett síremlékekre terjed ki, hanem törekszik arra is, hogy a temetők alapelrendezése a művészi követelményekhez simuljon, hogy a sírkerteknek kövekké váló túlszűfölését megszüntesse, általában az elrendezésbe nyugodt harmóniát vigyen bele. Ennek a példáját a tervbe vett kiállításszerű, artisztikusan kiképzett temetővel kívánja a társulat bemutatni. Az első lépése a megindult akciónak a síremlék-pályázat, amelynek részletes feltételeit e számban közöljük. Hisszük, hogy az akciónak meglesz a kívánt hatása: nemsokára művészi temetőnk is lesz. Ezt követeli a halottak iránti tisztelet és kegyelet, a városok művészi jellege, sőt még a szociális érzés is. Meg vagyunk róla győződve, hogy a főváros illetékes fórumai a társulatnak ezt az üdvös és hasznos kezdeményezését szívesen fogadják és támogatják.

A BERLINI PORCELLÁN. Százötven éve éppen most, hogy a hétéves háború mozgalmi közepette II. Frigyes porosz király időt szakított magának a berlini porcellángyár megalapítására. Egy jubileumi kiállítás, amelyet a berlini Iparművészeti Múzeum rendez és amelyet a császár nyitott meg a minap, van ez esemény évfordulójának szentelve s felújítja egyúttal ama küzdelmek emlékét, melyek a porcellángyár első évtizedeit betöltötték. Míg ugyanis a szász királyi meissen gyárban Böttger — az alkímistából véletlenül lett porcellángyártó — hihetetlen nagy

sikereket ért el porcellángyárával, az elsővel, amely fehér porcellánt tudott gyártani Kínán kívül is, addig a berlini gyár termékeit bizony nem nagyon vásárolták. A berlini porcellángyár előbb magánvállalkozóé volt és a király 225.000 tallérért vásárolta meg, nyilvánvalóan nemcsak műszeretéből, hanem államháztartási okokból is. Ő volt a legjobb vevője is a gyárnak, terveket adott, megrendelt és II. Katalin cárnőtől Voltaireig és a lovas generálisokig mindenkit megajándékozott, akít szeretett. A cárnőnek küldött ajándék, egy egész ebédlő-szervisz, nem kevesebb mint 1700 darabból állott és a cárnő életének egyes történeti eseményeit művészi egységben öröklíté meg lapjain. Ezért a takarékos király 7000 tallért fizetett és úgy gondolta, hogy ezzel eléggé meg is van fizetve. Nehogy azonban a gyár jövedelmezőségében deficit álljon be, a király buzgón terjesztette a porcellánt és így például rendelésben kötelezte a lottójövedék bérlőit, hogy évenként 6000 tallér árút vásároljanak és mivel a nagy király ezzel sem elégedett meg, még tovább ment és a zsidókat is kötelezte arra, hogy bizonyos mennyiségű porcellánt vegyenek. Így, mikor egy Levin nevű zsidó a hatóságtól halottmosó-engedélyt kért, ezt csak azzal a feltétellel kapta meg, ha előbb 28 tallér ára porcellánt vásárol. Ebből is látszik, mily bölcs volt ez a király, aki felekezeti különbség nélkül szerette alattvalóit — bevásárlásokra kényszeríteni. Lett is a dolognak fogantaja: néhány év múlva már hét kemencében égetik a berlini gyárban a porcellánt és 36 ezer tallért is hoz tisztán évenként. Ám amint a meissen és bécsi gyártmányok, úgy a berlini gyár termékei is lassan hanyatlani kezdtek és csak az újabb időben kapott új erőre a gyár egy kiváló vegyész: Seger professzor igazgatásával és egy kiváló iparművész Schmuz-Baudiss útmutatása szerint. S amit a nagy király annyi szerető gonddal karolt fel, a berlini gyár ma művészet dolgában előkelő színvonalú s üzletnek sem rossz, mert 1.75 millió márka forgalommal dolgozik évenként.

MIT CSINÁLA NÉMET HEIMATSCHUTZ-MOZGALOM? (Mitteilungen des Landesvereins Sächsischer Heimatschutz II. Band 1911.) A németek nemcsak az iskolai oktatásba viszik be az otthon és a szülőföld szeretetét, hanem gondoskodnak róla, hogy aki már túl van az iskolán, az is szeresse és megbecsülje a maga vidéke minden szépségét és értékes helyét. Így az egyes tartományokban működő egyesületek folyóiratokat tartanak fenn abból a célból, hogy

A két felső szegély: Buzsáki (Somogy) hímzés. Az alsó szegély: Sokác (Mohács) fejkötő hímzése.

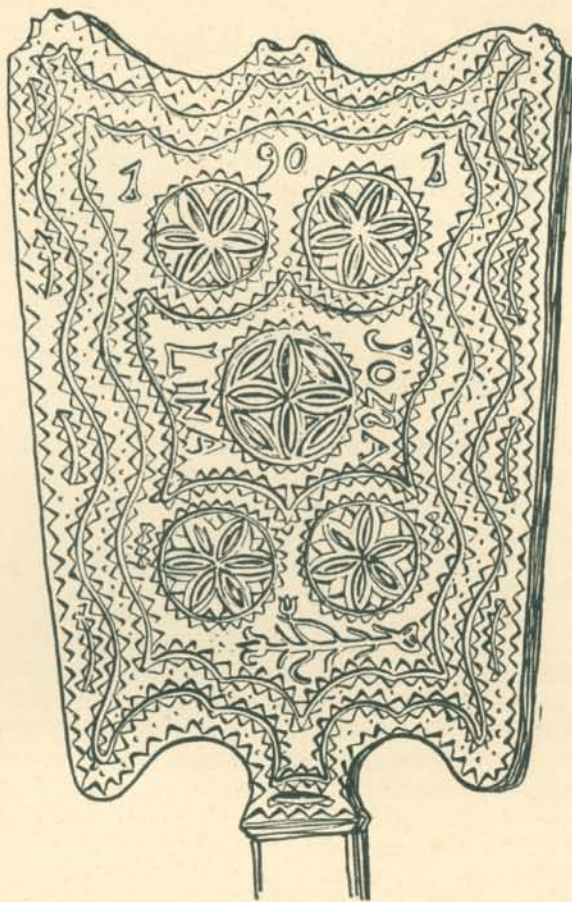
Art paysan hongrois. — Broderies en coton.

azokban a ház, a konyhá, a természet, a régiségek és a népművészet szépségeit méltassák és védelmükbe vegyék. E röpiratszerűen megjelenő ívekből egy egész kötetre való fekszik előttünk most és érdekes bepillantást enged abba a buzgalomba, mellyel a drezdavidéki építészek, tanítók és művészek társadalmukra hatnak. E gazdag és változatosan illusztrált kötetben minden szóba kerül, ami csak egy vidék esztétikájában számottevő. Régi házak és kastélyok kimerítő ismertetése, utcák esztétikája, melyet elcsúfítanak a kiáltó nagy reklámtáblák, munkáslakások és azok legjobb, ízléses berendezése, madárvédelem és sétautak rendbentartása, parasztkosarak és agyagipariskolák készítményei, régi temetők és kertváros-mozgalmak, műemlék-restaurálás és kirakatművészet, képeslapok és országúti jelzőtáblák, egyszóval mindaz, amit a mindennapos esztétika tennivalóul vagy megfontolásul nyújt azoknak, akik egy vidéken szeretettel csüggnek. Az ilyen esztétikai főrekvés a magarészleteiben néha, úgylátszik, mintha megköthője volna bizonyos haladó főrekvéseknek és mintha a falusi jelleg túlságos kidomborítása nagyon is szembekerülne a városiasodással, a régiségszeretetet a gőz és villamosság korával. Ám ez csak felszínesen jelentkezik így s az ilyen nevelő-munkát is a történelem folyamatosságába kell állítani. És akkor, erre gondolva, világossá válik, hogy egy vidék kultúrája nem egy vagy két nemzedék munkája, hanem a nemzedékek sorozatáé, amelyben mindegyik generáció lenyesheti azt, ami kinő az előtte jártak alkotó feladataiból, ami túlzott, sértő, ízléstelen, de mindnek kötelessége megóvnia azt, ami hosszú életre hivatott s aminek az elmulása szociális veszteség. Kapjon készen minden nemzedék egy megszerzett kultúrát, akár szellemi, akár esztétikai kultúrát, nem azért, hogy változatlanul fenntartsa, hanem, hogy legyen mihez gyűjteni a magáét.

A PURITANIZMUS HALÁLA. Az iparművészeti puritánság képviselői: a nagy, dísztelen, szinte esztétikusan egyszerű bútorok, haldoklanak. Amiből Morrisék evangéliumot csináltak, az anyagnak önmagáért szólása, a felesleges díszek eltávolítása, az ornamentek elnyomása, ami az ő nyugodt és csendes lelküknek tartozéka volt, mint esztétika kiműlik a világból. Ahova tekintünk színek, megokolatlan vonalmenetek, akkordokban zengő ornamentek. A bécsi iparművészeti kiállításon, amelyet nemrég legújabb tapétáiból, linkrustáiból és linoleumaiból rendezett néhány nagy cég, önkéntelenül is ennek a ténynek fölismerése foglalkoztatta a szemlélőt. Virágok, arabeszkok, nyíló rózsák, nefelejcs-

Cifra sulyok. Sóvárád. - Art paysan hongrois. Battolr sculpté.

csokrok, futópántlikák, nehéz aranyos bortnik, óvális tükörkeret-formák, rokoko pásztorjátékok a papirba nyomva, a viaszkos vászonba impregnálva. Itt a Rózsagavallér melódiai zendülnek fel a falsíkon, amott egy szomorú királyfit visz gyaloghintóban két parókás, pirosköpenyes szolga. Viszi nem egyszer, de százszor az íróasztal fölötti falon, százszor a könyvszekrény megett, az ablakpárkány alatt. A falsík nem a csendes, dolgozó polgár igénytelen kerete többé, nem a kép mögött eltűnő szürkeség, a falsík virágzásnak indult, a könyvtáblával, a nyári selyemblúzzal, a gyerekjátékkal kiált versenyt. Színek lihegnek belőle, dallamok zsonganak a levegőben, egy furcsa erotika parfümje vegyül a gazdag nyárspolgár szalonjába. Bizonyos, hogy az ő érdeklődése, temperamentuma rég túl van azon a vasárnapi prédikációs, ünnepeles, kontempláló világon, melyben a nagy angol kezdők művészete fogant. Strauss-muzsikához, Pascinarajzokhoz, futurista szövetekhez, spiritiszta-séance-okhoz és tango-teákhöz szeszélyes, hóbortos és ma még kómikusnak tetsző vonalrikoltások kellene és közben szépen művészettörténetté válik a mával meghaló puritán stílus.

KÖZÖNSÉG ÉS IPARMŰVÉSZEZET. Egyik hetilapunk arról ír cikket, hogy mily fájdalmasan nélkülözi a magyar iparművészet a vásárló nagyközöniséget. Hogy mialatt az emberek nálunk is vásárolnak, megrendelnek, nászajándékkal kedveskednek és serviceket szereznek be, magában a kommerciális életben mily kevéssé jön számba az iparművészet. Az iparos, a kereskedő vesz és elad művészet nélkül, míg az iparművész dolgozik — jobbadán dilettáns szeretettel — közönség nélkül. Nagy és szomorú tanulság, melyet minden kiállítás és minden iparművészeti akció egyre kijózanítóbban árul el. Kevés ország van, amelyben a sajtó, a propagáló szó, a bátorítás oly határozottan sietne az iparművészet segítségére, mint nálunk s mégis a nagyközönség, a vásárlók ezrei értetlenül állnak szemben az első ízléses hímmel, az első jó bronzsal. Leszámítva egy-két erősen lendülő ágat, mint aminő a grafika, az iparművészet egészben megközelítően sem tudott az utolsó évtizedben olyan arányban fejlődni, mint akár a nagyipar, akár az egyéb területeken mutatkozó luxus-fokozódás. Nagyon nehéz rá feleletet kapni, hogy miért szegény az, ha a közepes sorú pesti lateiner vagy miniszteri hivatalnok leánya nem látta az Opera utolsó újdonságát, nem olvasta a Thomas Mann utolsó regényét, nem hallotta szavalni Moissit és miért nem szégyelli ez az eleven intelligenciájú hölgy, hogy az ablakfüggönyei számára ál-kalotaszegieket vásároljon és a könyveit piros plüssbe köttesse. Nincs rá más felelet, mint hogy a dolgot a lelegején kell kezdeni, ott, ahol a németek is megfogták a problémát: nevelni kell a vásárló közöniséget, nevelni ezerféle fortélyal, szinte észrevétlenül. A zenének azért van a fővárosban tízezerrel rajongója, mert százezerrel vannak dilettánsai és a költők iránt való fogékonyságot mégis csak az iskola lopja beléjük. A lelegején kell kezdeni a dolgot: dilettánsokat kell nevelni az iskolában, az iskolapadokon túl, népszerű felolvasásokban, műhelyekben. Egyetlen nő, aki megtanult csinosan könyvet kötni, esetleg egy egész család sokoldaluan fejlett ízlését jelentheti és hasznára lehet nemcsak a grafikusnak, hanem a bútorosnak, a keramikusnak, a textil-tervezőnek és az ékszerzománcosónak. Nem kicsinyleni való feladat tehát, amelyre most az Iparművészeti Társulat vállalkozik, amikor új bizottságot teremt arra, hogy a közönség művészi nevelésének akcióját az iskolában elkezdje. A jó kötésű, jól illusztrált könyv, melyet a gyermek kezébe kap, a csinosan és kellemesen felszerelt iskolaterem, a szemnek tetsző évvégi ajándék, a vetített képekkel kísért ízlés-nevelő előadások s egész

sereg más, jól bevált módszer áll itt rendelkezésre a gyakorlati kézügyességi tanfolyamokon túl is. Ma még mérföldek választják el a tanítót és az iskolát ettől az állapottól, ennek szükségétől s bizonyos, hogy hosszú-hosszú évek fogják csak megérlelni ennek a gyümölcseit. De nincs más biztos út, mint az a lassú türelmű, és nincs más remény, mint appellálni egy rosszul nevelt nemzedéktől egy jobban nevelendő nemzedékhez.

ETIENNE DE SILHOUETTE. A Magyar Iparművészet legutóbbi számában egy kis tanulmányt írtam a silhouette-képekről s a Budapesti Hírlap egy munkatársa kifogásolja benne azt, amit Etienne de Silhouetteről írtam. A „felületesség bájosan csillogó humorát” emlegeti a cikkíró, mert szerinte „Etienne de Silhouette nem volt árnyképművész”. Elmondja azután róla, hogy XV. Lajos korában az államkincstár főfelügyelője volt, aki alatt azonban egyre szegényebb lett az államkincstár, s hogy ezen a bajon segítsen, mindenféle erőszakos fogásokhoz nyúlt. Mikor a közmegebotránkozás azután elsöpörte a helyéről, a maró francia esprit menten à la Silhouette-nek nevezte mindazt, ami szegényes, fukar vagy kapzsi volt. Így kapcsolódik Silhouette nevéhez a szegényesen ható árnykép is. Megvallom, hogy ezt a kapcsolatot én is ismerem és el is hinném, ha a silhouettekről nem olvastam volna mást, mint amit a Mayerlexikon meg a nagy Larousse tud. Am van a silhouettekről kimerítőbb munkák is, ilyen például E. Nevill Jackson angol művészeti író könyve: *The History of Silhouettes* (London, The Connoisseur 1911.), amelynek 36-ik oldalán ennek az egész viccnek erélyes cáfolata olvasható. E könyv szerzője egy párisi lapnak, a *Journal Officiel*nek 1869 augusztus 29-iki számára hivatkozik, amelyből szóról szóra idézi a következő sorokat: „A Berg Sur Marne-kastélyt 1759-ben építteté Etienne de Silhouette, akinek egyik legfőbb szórakozása azt volt, hogy egy arc körül vonalakat húzott, azért, hogy így meglegyen a falon az illetőnek a rajzolt profilja; kastélyának több termében voltak ilyesféle rajzok a falakon, azért nevezik ezeket silhouetteknek szerzőjük neve után, amely név mindvégig fennmaradt”. Ebből nyilvánvalóan következik, hogy nem az a szegényes metafora teremtette meg a kapcsolatot, hanem Etienne de Silhouette igenis maga is űzte ezt a mesterséget. Ezt különben ma már a kis egy-két márkás német silhouette-monográfiák is tudják. Nádai Pál.

